

Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv

PATRIARK

Henrik Belfrage

Rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvall
Mittuniversitetet

Inledning

Hedersrelaterat våld finns i olika skepnader och utövas på olika sätt. Mest känt är väl kanske den italienska maffians ”omertà” – en kultur med vissa ”hedersregler” som måste följas och som styrs i en strikt hierarki under ledning av en ”gudfader” (se Lagerkvist, 2003). I den kriminella världen generellt finns också vissa ”hedersbegrepp”. Inte minst gäller det bland fängelseintagna. ”Golning” är ett tydligt sådant exempel, dvs den som tjallar (berättar om sin och/eller medbrottslingars gärningar till polis eller i domstol) bryter mot en kriminell ”hederskodex” och förskjuts därmed vanligen från gruppen och löper stor risk att drabbas av

våld. Gängrelaterad brottslighet styrs också av ett informellt regelverk, där brott mot detta vanligen straffas mycket hårt.

I fokus för föreliggande checklista för hedersrelaterat våld ligger inget av ovanstående. Intresset är istället riktat mot den typ av hedersrelaterad brottslighet som i huvudsak drabbar kvinnor och flickor som har sina rötter i andra kulturer än den västerländska. Visserligen finns det beröringspunkter med den problematik som nämnts ovan, inte minst att det är ett informellt regelverk som styr gruppen. Men det hedersrelaterade våldet som drabbar kvinnor synes vara ett större problem, med ett mera manifest, svåråtkomligt och oförsonligt regelverk jämfört med exemplen ovan. Kriminella grupperingar, exempelvis, innehåller som regel alltid en övervägande andel individer som lider av personlighetsstörningar, vilka bland annat kännetecknas av att man manipulerar och lurar andra människor, och bara drivs av personliga motiv. Följaktligen lurar man ogenerat sina egna gruppmedlemmar, och bryter vanligen själva mot gruppens regler. De flesta s k fängelsegång slås också vanligtvis sönder efter relativt kort tid, alternativt har en stor omsättning av medlemmar.

När det gäller det hedersrelaterade våldet mot kvinnor från andra kulturer så omfattas det emellertid, i motsats till de kriminella gängen, av ett stort antal personer – de allra flesta inte alls lidande av några psykiska störningar eller omfattande av någon kriminell attityd. Kulturen, i form av attityder, värderingar och beteenden, sitter djupt rotad, och har så gjort under lång tid. Man måste ha i åtanke att flyktingar inte alltid har kommit hit i syfte att söka en ny kultur, utan de har i allmänhet tvingats att lämna ett land just *på grund av sin kultur*, och då vill man inte sällan i mycket hög grad bevara och värna sina gamla värderingar.

Att planera och kartlägga för att döda sitt eget kött och blod är förstås någonting helt obegripligt för de allra flesta människor, men det kan faktiskt vara en i det närmaste rättvis och självklar handling i vissa kulturer i syfte att få tillbaka sin ”heder”. Sharsten (2004) beskriver fenomenet i ett uppsatsarbete om hedersmord där hon bland annat fick följande svar när hon intervjuade män i Kurdistan:

”Det är OK att andras systrar har sex utanför äktenskapet, men om min syster gör det skall jag döda henne och tänker inte på mitt liv d v s att jag blir avrättad med hjälp av lagen. Min heder kommer före livet.”

Klart är, att så kallat hedersrelaterat våld mot kvinnor handlar om ett uttalat kvinnoförtryck, utgående från starkt patriarkaliska värderingar, och utgör därmed ett flagrant brott mot de mänskliga rättigheterna (se bl a FN-resolution 57:3:102, och Lagerkvist, 2003).

Instrumentets upplägg och användningsområden

PATRIARK är en checklista, eller en guide, som kan användas som hjälpmedel vid bedömning av risk för hedersrelaterat våld¹. Den är framarbetad för att användas inom ex vis kriminalvård, socialtjänst, polis, psykiatri, m m. Syftet med PATRIARK är att den skall vara ett *hjälpmedel* vid professionella bedömningar av återfallsrisker. PATRIARK är således inte en ersättning för den kompetens, eller de metoder som redan är i bruk, utan snarare ett

¹ Med våld avses varje form av fysisk skada, eller försök till, eller hot om, sådan skada.

komplement. Den bärande idén är att PATRIARK skall utgöra en systematisk, standardiserad, och praktiskt användbar grund för dem som i sitt arbete är satta att göra bedömningar av återfallsrisker och att planera för adekvata skyddsåtgärder. Grunden för PATRIARK utgörs av den vetenskapliga och professionella litteraturen inom områdena riskbedömningar, hedersrelaterat våld och skyddsåtgärder för brottsoffer.

PATRIARK är uppdelad i två delar, där den första delen täcker viktiga riskfaktorer för hedersrelaterat våld hos den eller dem som hotar, medan den andra delen behandlar sårbarhetsfaktorer hos den eller dem som hotas. Utöver detta finns utrymme för att komplettera med andra överväganden som bedömaren anser vara viktiga. Riskfaktorerna är hämtade dels från den vetenskapliga litteraturen kring risk för våld i största allmänhet, framför allt från HCR-20 (Webster, et al, 1997), samt partnervåld (SARA:SV, Kropp, Hart & Belfrage, 2004), men också från den litteratur som behandlar hedersrelaterat våld mer specifikt (bl a Nyroos, 2003; Brink, 2003, och Sharsten, 2004). Sårbarhetsfaktorerna är i hög grad hämtade från SAM (Stalking Assessment and Management), ett instrument som är under utprovning när det gäller offer för stalking (förföljelsebrott), konstruerat av de kanadensiska professorerna Randall Kropp och Stephen Hart.

Det är vid en riskbedömning av största vikt att all tillgänglig information används. PATRIARK skall inte användas om inte tillgänglig information bedöms som tillräcklig eller vederhäftig. Helst skall en bedömning innehålla (a) intervjuer (eller förhör) med en eller flera i den aktuella familjen, (b) intervju (eller förhör) med offret, (c) intervjuer (eller förhör) av vittnen och/eller vänner, arbetskamrater, eller liknande, och (d) genomgång av tillgängliga handlingar och registerdata, såsom exempelvis polisregistret. Vi rekommenderar att bedömaren i sin rapport anger hur komplett det material som bedömaren drar sina slutsatser från kan anses vara. Det är här viktigt att eventuella brister i ett sådant material tydligt klargörs. Ett exempel på en sådan brist kan vara språksvårigheter.

Sammanställ PATRIARK i följande ordning:

- 1. Sammanställ bakgrundsinformation.** Notera namn, personnummer, fallnummer, etc, samt vilka informationskällor som använts.
- 2. Gör en beskrivning av fallet och dess kontext.** Handlar det om blodshämnd? Giftermål mot offrets vilja? Otrohet? ”Fel” partner? Sexuell läggning? Hur ser släkträdets ut? Etc.

- 3. Bedöm i vilken utsträckning riskfaktorerna respektive sårbarhetsfaktorerna föreligger.** Efter att all tillgänglig information har samlats in och värderats, bedöm riskfaktorerna enligt följande: -- = Otillräcklig information för att kunna bedöma riskfaktorn ifråga, **N** = risk-/sårbarhetsfaktorn föreligger inte, **D** = risk-/sårbarhetsfaktorn föreligger möjligen eller delvis, och **J** = risk-/sårbarhetsfaktorn föreligger.
- 4. Bedöm risken för framtida våld.** Risken skall bedömas utifrån scenariot att INGEN INTERVENTION sker. Bedömningen görs av risken (a) Den närmaste tiden (inom 2 månader), (b) Framtiden (längre fram än 2 månader), och (c) Allvarlighetsgraden av ett eventuellt framtida våld. Finns det risk för dödligt våld? Bedömningen görs i form av Låg, Medel eller Hög risk (L, M, H).
- 5. Utforma en plan för intervention/riskhantering.** Slutligen, rekommendera vilka åtgärder som kan och bör vidtas utifrån de riskfaktorer och sårbarhetsfaktorer, och den grad av risk som framkommer i bedömningen.

PATRIARK

Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv

Namn: _____		Personnummer: _____	ID-nummer: _____
Ifylld av (text): _____			Datum: _____
Informationskällor: ☐ Intervju med den misstänkt(a)	Bedömningsprocedur: <i>J</i> = Riskfaktorn föreligger;		

☐ Intervju med offret/offren ☐ Övrigt _____	D = Riskfaktorn föreligger möjligen eller delvis; N = Riskfaktorn föreligger ej; -- = Otillräcklig information
--	---

Beskrivning av fallet och dess kontext:

- Blodshämnd?
- Giftermål?
- Otrohet?
- "Fel" partner?
- Sexuell läggning?
- Hur ser släktrådet ut?

<u>Riskfaktorer hos den/dem som hotar</u>	N, D, J
1. Allvarliga hot ➤ Slakten/familjen/gärningsmannen riktar allvarliga hot som uppfattas som trovärdiga av offret ➤ Inkluderat är kännedom om planering att skada/döda offret	
2. Tidigare våld mot offret/offren ➤ Slakten/familjen/gärningsmannen har tidigare brukat våld mot offret	
3. Tidigare hedersrelaterat våld ➤ Någon eller några i slakten/familjen har tidigare gjort sig skyldig till hedersrelaterat våld	

<p>4. Tidigare våldsrelaterad kriminalitet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Någon eller några i släkten/familjen har tidigare gjort sig skyldig till våldskriminalitet ➤ Hot ➤ Vapenbrott ➤ Misshandel ➤ Sexualbrott 	
<p>5. Upptrappning</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Släkten/familjen/gärningsmannens beteende har trappats upp i frekvens och/eller svårhetsgrad 	
<p>6. Attityd som stöder eller ursäktar hedersrelaterat våld</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Någon eller några i släkten/familjen ger uttryck för socio-politiska, religiösa, (sub)kulturella eller personliga attityder som stöder eller ursäktar hedersrelaterat våld ➤ Inkluderat är äganderättsbehov och sexuell svartsjuka ➤ Släkten/familjen/gärningsmannen bagatelliserar eller förnekar mycket eller allt av sitt tidigare hedersrelaterade våld (ex.vis förnekar helt, skyller på offret, eller tonar ner eller förnekar konsekvenserna av våldet) 	
<p>7. Hög grad av kränkning</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Släkten/familjen/gärningsmannens upplevda grad av kränkning är hög ➤ Symbolvärdet av den upplevda kränkningen är hög 	
<p>8. Ursprung från ett område med känd förekomst av subkulturella värderingar som stöder hedersrelaterat våld, arrangerade tvångsäktenskap, eller könsstympning</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Släkten/familjen/gärningsmannen kommer från en stad, by, eller annat område där hedersrelaterat våld och/eller subkulturella värderingar som stöder hedersrelaterat våld förekommer/förekommit. ➤ Släkten/familjen/gärningsmannen kommer från en stad, by, eller annat område där arrangerade tvångsäktenskap förekommer/förekommit. ➤ Släkten/familjen/gärningsmannen kommer från en stad, by, eller annat område där könsstympning förekommer/förekommit. 	
<p>9. Grad av segregation/integration i Sverige</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Släkten/familjen/gärningsmannen har en låg grad av integration i Sverige ➤ Social isolering ➤ Segregerat boende 	
<p>10. Problemfylld tillvaro</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Släkten/familjen/gärningsmannen har en livssituation karakteriserad av svårigheter och problem ➤ Problem i relationer ➤ Problem på arbetsmarknaden ➤ Ekonomiska problem ➤ Juridiska problem ➤ Fysisk sjukdom ➤ Psykiska problem ➤ Missbruksproblem 	

<u>Sårbarhetsfaktorer hos offret</u>	N, D, J
<p>11. Inkonsekvent beteende</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets uppträdande mot släkten/familjen/gärningsmannen är så inkonsekvent att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Håller ingen "rak linje" i sitt beteende 	
<p>12. Inkonsekvent attityd</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets attityd gentemot släkten/familjen/gärningsmannen är så inkonsekvent att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Minimerar eller förnekar släkten/familjen/gärningsmannens beteende ➤ Minimerar eller förnekar risken för våld ➤ Klandrar sig själv ➤ Anser att släkten/familjen/gärningsmannens beteende till viss del är rättfärdigat 	

<p>13. Extrem rädsla</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret är så rädd för släkten/familjen/gärningsmannen att det kan äventyra hennes säkerhet ➤ Panikslagen ➤ Skräckslagen 	
<p>14. Dålig tillgänglighet till skyddsåtgärder</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret saknar möjlighet, förmåga, eller motivation att söka rättslig hjälp ➤ Okunnig om lagar, rättigheter och hjälporganisationer ➤ Ovillig att söka hjälp ➤ Dålig tillgång till adekvat hjälp 	
<p>15. Social isolering</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret saknar möjlighet eller motivation att umgås med andra människor ➤ Låg grad av kontakt med familj och vänner ➤ Låg grad av fritidsaktiviteter ➤ Dålig social kompetens 	
<p>16. Problemfylld tillvaro</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret har en livssituation karakteriserad av svårigheter och problem ➤ Problem i relationer ➤ Problem på arbetsmarknaden ➤ Ekonomiska problem ➤ Juridiska problem ➤ Fysisk sjukdom 	
<p>17. Psykiska problem</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret är uppriven och kan ha psykiska problem ➤ Orolig och ångestladdad ➤ Deprimerad och bräcklig ➤ Självordstankar 	
<p>18. Missbruksproblem</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offret har på grund av missbruk fått problem i arbetslivet, ekonomiska problem, hälsoproblem, eller liknande ➤ Missbruk av alkohol/droger ➤ Missbruk av läkemedel 	
<p>19. Osäker livssituation</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets livssituation ger inte en adekvat säkerhet ➤ Dåligt fysiskt skydd på arbetsplatsen eller i hemmet ➤ Dåligt stöd från andra på arbetsplatsen eller i hemmet ➤ Osäkra transporter ➤ Dålig tillgång till larmmöjligheter 	
<p>20. Oro för närstående eller andra av offret beroende personer</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offrets oro för närstående eller andra av henne beroende personer (ex vis barn, pojkvän, föräldrar, sjuka, äldre) ger inte en adekvat säkerhet ➤ Ingen möjlighet till bostadsbyte ➤ Skyldighet att ha kontakt med släkten/familjen/gärningsmannen (ex vis minderårig, delad vårdnad) 	

Övriga överväganden

➤	
➤	
➤	

Riskbedömning om ingen skyddsåtgärd vidtas:**Ringa in: Låg (L), Medel (M), Hög (H)**

Närmaste tiden (> 2 mån)	L	M	H
Framtiden	L	M	H
Risk för dödligt våld?	L	M	H

*Förslag till skyddsåtgärder***PATRIARK**

© 2005 av Henrik Belfrage, Forskningsenheten, Rättspsykiatriska regionkliniken, Box 880,
851 24 Sundsvall, Tel: 060-18 39 80, Fax: 060-18 39 10 [www.lvn.se/rpk].

Referenser

Belfrage H (2004). *SARA:SV. Bedömning av risk för upprepat partnervåld. Användarmanual.* Svensk översättning av Kropp PR, Hart SD & Belfrage H. B-SAFER. Brief spousal assault form for the evaluation of risk. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Kropp P R & Hart S D (2003). *SAM. Stalking Assessment and Management*. British Columbia Institute Against Family Violence.

Kropp P R, Hart S D & Belfrage H (2004). *Brief spousal assault form for the evaluation of risk (B-SAFER). User manual*. Vancouver: The British Columbia Institute on Family Violence.

Lagerkvist L (2003). "*Hedersbrott*". Polishögskolan (stencil).

Nyroos L (2003). *Brott med släkterelaterade hedersmotiv – en förståelsemodell*. Polismyndigheten i Södermanlands län. KKUT-Rapport.

Sharsten B (2004). *Hedersmord! En sociologisk analys av hedersmord som ett uttryck för sexuella normer i muslimska samhällen*. Examensarbete i socialt arbete. Malmö Högskola.

Webster, C. D., Douglas, K. S., Eaves, D., & Hart, S. (1997). *HCR-20: Assessing risk for violence* (version 2). Burnaby, BC: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Andra användbara referenser

Amnesty

UD